

протоієрей
Юрій МИЦІК,
І. Ю. ТАРАСЕНКО

У статті розглядається маловивчений аспект історії Української Православної Церкви XVIII ст., пов'язаний з правлінням митрополита Варлаама Ванатовича, наводяться тексти його грамот, виявлених в архівосховищах. Ці документи засвідчують посилення колоніальної політики Росії щодо УПЦ, водночас заперечують доноси, що нібито він виступав проти цариці Анни Іоанівни.

Ключові слова: *Православна Церква, митрополит, синод.*

archpriest
Yuriy MYTSYK,
I. Y. TARASENKO

*FROM CHARTERS OF KYIV
METROPOLITAN (ARCHBISHOP)
BARLAAM VANATOVYCH*

The article has to do with the poorly known aspect of the history of the Ukrainian Orthodox Church of the eighteenth century associated with the reign of Metropolitan Barlaam Vanatovych. The article cites the wording of his charters found in the archives. These documents prove the colonial policy of Russia towards Ukrainian Orthodox Church.

З ГРАМОТ КИЇВСЬКОГО МИТРОПОЛИТА (АРХІЄПИСКОПА) ВАРЛААМА ВАНАТОВИЧА

Варлаам Ванатович (рік народження невідомий – 1752), київський митрополит (архієпископ) у 1722–1730 рр., є драматичною, навіть трагічною постаттю в історії Української Православної Церкви. Початок його духовної кар'єри був багатообіцяючим: після навчання у Києво-Могилянській та Московській слов'яно-греко-латинській академіях, висвячення в диякони і священники, прийняття чернечого постригу він був призначений на Балтиці флотським ієромонахом, наступного року став архімандритом Тихвінського Успенського монастиря, а вже 1722 р. був рукопокладений в київські архієпископи. Це був нелегкий час для УПЦ, як і для всієї України, внаслідок посилення колоніальної політики Російської імперії. Зокрема було вперше ліквідовано інститут гетьманства, йшов наступ на і без того обмежену автономію України і УПЦ, було значно обмежено права останньої, навіть позбавлено митрополита цього титулу; Київську митрополію було урізано територіально... Ванатович робив спроби повернути деякі права митрополії, зокрема митрополичий титул, однак безуспішно. Врешті внаслідок конфлікту із синодом в особі Феофана

Прокоповича та київською міською владою – війтом Дмитром Полоцьким (донос останнього було написано 19 червня за старим стилем, а 19 вересня 1730 р. архієпископ прибув до Москви). Тут його було звинувачено в опозиції до нової імператриці Анни Іоаннівни і засуджено з позбавленням архієрейського сану і священства, та заслано в Кирило-Білозерський монастир, де він був з 1733 р. під особливо суворим наглядом. Лише 1740 р. у зв'язку зі смертю імператриці Анни Іоаннівни його помилували, і він переїхав у Тихвін в Успенський монастир, де прийняв схиму і згодом помер. Листи-грамоти Ванатовича свідчать про брехливість обвинувачень щодо нього, адже кілька його грамот присвячено саме утвердженню Анни Іоаннівни на престолі, відданню вірним УПЦ присяги їй, вилученню указів опального князя Меншикова, засудження іншого князя, що потрапив в опалу (Долгорукого) та ін.

Key words: *Orthodox Church, Metropolitan, Synod.*

Дослідження, присвячені Ванатовичу, можна поррахувати на пальцях однієї руки, не кажучи про документи, які вийшли з-під його пера. З більш-менш повних і доступних біографічних нарисів вкажемо на довідку у фундаментальному виданні енциклопедичного характеру [1]. У цій статті ставиться за мету введення до наукового обігу архівної документації Варлаама Ванатовича.

Отже, в зібраннях Інституту рукописів (далі – ІР) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУ) нами було виявлено невеликий (20 аркушів) рукопис форматом «в четвірку» першої половини XVIII ст. [2], в котрому містилася як документація Ванатовича, так і царські укази з церковних питань, укази синоду. Збірник списаний переважно однією рукою дрібним каліграфічним почерком, хоча в деяких місцях він читається дуже важко, а інколи зовсім нерозбірливо. Два останніх аркуші написані іншою рукою, неохайним і малорозбірливим почерком. До того ж імператорські укази й грамоти Ванатовича тут особливо поплутані і тому бракує закінчення двох із них (ще одна грамота навпаки містить лише другу її половину). Всього у збірнику налічується 12 документів архієпископа і 22 імператорських та синодальних укази. Кидається у вічі одна обставина. Якщо листування попередників Ванатовича – київських митрополитів XVII – початку XVIII ст. було досить різноманітним (тут і офіційні грамоти, і приватні листи, в них розглядаються як церковні питання, судові конфлікти, так і події суспільно-політичного і культурного життя тощо), то цього не бачимо в листах Ванатовича, принаймні у збереженій їхній частині.

Зазвичай імператриця та синод, інколи сенат, видавали свої укази, а архієпископ Варлаам – відповідно свої, доводячи волю Петербурга чи Москви до своїх парафіян. Це зайвий раз свідчить про майже повну залежність київського митрополита (архієпископа) від своїх російських зверхників, і про якусь самостійність у прийнятті рішень говорити не доводиться, оскільки йому відводилася роль слухняного виконавця чужої волі (вищої світської і духовної влади імперії). З'являються і нові нотки: у разі невиконання або затримки з виконанням указів Ванатович погрожує часом не лише звичними церковними покараннями, включно з анафемою, але й грошовими штрафами. Наведений у додатках лист ігумена Петропавлівського монастиря під Глуховим до Ванатовича може посередньо свідчити про існування таких його листів, де не було б жорсткого слідування імператорським указам.

Тут наводимо те офіційне листування Ванатовича, яке вдалося виявити в архівсоховищах. Вони мають важливе значення як історичне джерело, адже тут представлені офіційні документи, за якими жила УПЦ протягом 20-х рр. XVIII ст. та й подальшого часу – в першій половині XVIII ст. Вони зокрема свідчать зайвий раз про значне територіальне обмеження Київської митрополії, яка ще у XVIII ст. охоплювала землі від Балтійського до Чорного морів. У часи Ванатовича митрополія охоплювала землі тільки на лівому березі Дніпра (не рахуючи Києва), та й то не всі (вони охоплювали лише частину території сучасних Київської, Чернігівської та Полтавської областей). Досить вказати на адресатів його послань – протопопам «ичанському, прилуцкому, пиратинському, лубенському, лохвицькому и роменському» – і ясно стає картина поширення влади київського митрополита: Київська митрополія перетворилася у звичайну єпархію з відносно невеликою територією. Не тільки у цьому полягає значення документів Ванатовича. Зокрема зараз в Інституті української археографії та джерелознавства НАН України готується «Український Православний Дипломатарій XV–XVIII ст.» – зібрання документації київських митрополитів, а також єпископів УПЦ, де знайдуть належне місце документи Варлаама Ванатовича.

Варто прокоментувати лист Ванатовича від 22(11).03.1730 р., де він анафемствує двоєжонця ніжинського полкового хорунжого (у 1714–1734 рр.) Івана Величковського та значного товариша Івана Дудченка, який вчетверте (!) вінчався. Перший випадок досить детально розглянув свого часу О. М. Лазарев-

ський [3]. Отже, дружина Величковського (в дівочтві – Заруцька) була п'яницею, розпусницею, ганьбила чоловіка, який десять років безуспішно пробував розвестися з нею. Врешті цією справою довелось зайнятися Ванатовичу, і він дав Величковському відповідь, яку той зрозумів як згоду на розлучення. В консисторії відбувся суд, і Заруцька навіть була поміщена в монастир для виправлення, а Величковський пошлюбив Новицьку. Але Ванатович звернувся до синоду (навіть у таких питаннях треба було просити інструкцій в Петербурзі чи Москві!), і звідти прийшла негативна відповідь. Тоді Ванатовичу довелось анафемствувати ніжинського хорунжого, але останнього врятувало те, що архієпископа невдовзі заарештували, і, видно, ця справа закінчилася для Величковського добре. Щодо Дудченка, то, на жаль, не вдалося встановити фінал його справи.

Правила видання документів XVIII ст. здійснюються за дещо уточненими правилами Я. Дзири, про які нами вже не раз писалося у ряді попередніх статей у «Трудах КДА», і тому не будемо повторюватися. Відзначимо також, що в археографічній легенді не будемо вказувати, що всі ці грамоти дійшли до нас у тогочасних копіях. Нерозбірливі слова позначені нами у тексті таким чином: (...)*.

1. Києво-Могилянська Академія в іменах. XVII–XVIII ст. Енциклопедичне видання. – К., 2001. – С. 99–100. Нарис біографії Ванатовича подано в книзі, написаній нами у співавторстві з митрополитом Димитрієм (Рудюком), «Київські митрополити XVII–XVIII ст.», яка перебуває нині в друці.

2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУ). – Інститут рукописів (далі – ІР). – Ф. XIV. – № 5201.

3. Лазаревский А. М. Описание Старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления. – К., 1893. – Т. 2 (Нежинский полк). – С. 22–23.

* * *

№ 1

1723, після липня 17(6). – Київ. – Грамота київського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, Бжиєю млстию православний архієпскп киевский, галицкий и Малия России.

Всім обще, кому о том будет відати належало духовним и мирскаго чина начальникам и подначалним людем, а имянно честним отцем протопопом ичанскому, прилуцкому, пиратинскому, лубенскому, лохвицкому и роменскому и в тих протопопиях обрїтающихся мнстрех мужеских и дівичих мнстрам отцам игуменам и игуменьям при благословенїи ншим архиерейском извїстно творим, иж сего настоящаго 1723 года июля 2 получили мїрност нша

премощнійший его императорскаго величества из стійшаго правительствующаго синода указ да при нем 450 печатних книжиц о исповіди как дховним отцам надлежит кающихся исповідовати и тот би его императорскаго величества премощнійший указ и печатние книжици мірности ншой розислат по всей епархії и дховенству для промудгованя и управления в том ділі и я смиренный бгмолец его величества императора и самодержца всероссийскаго тот премощнійший получа указ и печатние книжици розіславши по всей епархії Киевской вам, отцам игуменам, намісником и всему сщеническому причту катедрі ншое подсутствующему (?), пастирско приказуем по тому его императорскаго величества указу и по ново изданим о исповіди во всем непременно исправлялись и как указ повеліваєт відати подтяжки и неопустним за ослушание штрафом, а за ті книжици за всякую должны отци игумени и дівичих мнстирей игуменії и отци протопопи зараз по полученії книжиц, не умедляючи более дня, присилали по пят а (...)* по две денги в катедру пишно пишно повеліваем, пастирско иміти хоцем даби за ті книжици собравши вскорі по указу монаршом зо всіх монастырей и протопопий денги, без умедления били одослани от нас во совершенстви в стійший правительствующий синод тол (?) ви, отци протопопи, замени книжици надвуз от сщеников не витягали звишей дачи под лишением сана декляруем и в которой протопопії подлуг репортиції ншей, нижей изображенной, каким не достанет книжиц, то тие сщеники должны, переписав что всяк в себе иміл, и невіденим би не отговаривался, когда в том вскор от нас во всіх посланних к вам указіх, печатних тетрадех и книжицах будет чинена ревизия и слідование в исполнение их к вам, отцам игуменам и протопопам, намісником и всім презвитером коменди ншой архиерейской о прием тих книжиц и присилки за них по вище означенной цені денег в катедру ншу в немедленном зіло времени и в исполненії виш повиннаго, чинит тцательно по его императорскаго величества указу непременно, пастирско повеліваем.

Дан в катедрі ншей архиепскаго Киевской 1723 году.

Виш менований архиепскп киевский рукою власною.

Репортиця кому в какую протопию посилается книжиц:

в Ичанскую 15 в Лубенскую 20

в Прилуцкую 20 в мнстирі 30

в монастыр Густин[ский] 30 в Пиратинскую 20

в мнстир лаврский 30 в Роменскую 20

в Лохвицкую 20».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 1–1 зв. – Копія)

№ 2

**1727, листопада 5 (жовтня 25). – Київ. – Грамота
київського архієпископа Варлаама Ванатовича**

«Варлаам Ванатович, Бжиею млстию православный архиепскп киевский и галицкий и Маляя Росии.

Всім обще дховнаго и мирскаго чина началствующим и подначалним людем, блгопослушним смиренния нашего по Дху Стом сином, найпаче же превелебним отцем игуменам, строителям, намісником, протопопом, а именно вишняго и нижняго града киевского обоім, трипольскому наміснику, моровскому и всім градцким и посілским презвитером и по девичим монастырам игумениям и намісницам відомо творим, иж сего настоящаго 1727 года в октоврии 19 дня получили ми из из сшаго правительствующаго синода и императорского величества, приносние (*очевидно описка, слід читати «премощные»*. – Ю. М., І. Т.) рукописние два указы, з котрих указов копії списав з котрих указов копії списат для того промульгования, паче же якнайскорійшаго к вам, дховному причту исполнения посылаются:

1. Чтоб сщеннические печатние во обявление про услышание (?) на исповеди злаго и нераскаяннаго намирения на гсдря, гсдрство, которие печатанни московской типографії 722 года, отвсюду отобрав, прислат в Санктпетербурх в самый крайній скорости.

2. О книжицах служби стму благоліпному кнзю Александру Невскому, чтоб оние во всех епархиях в едно собрат и совершат, в в катедрах до указа и как ви, отцове игумены, строители содержат которих до указа и как ви, отцови игумени, к тому також де и отци протопопи, намісники и все духовенство сих премощнійши[x] указов копии при нашем архиерейском писанії получите и ви б, всяк управитель и протопоп, зараз копії з оних списавши якнайтщаливбивше о исполнение тих указов иміли б старание под штрафом управителям нерадивим не токмо в чину управления его, но и в сану сщенства отдаления, варуется. А ті от нас посылаемые копії, всяк би начальник як найскорий надлежащие по тракту вислал міста по обикновению без жадного и малово умедления непременно, чтоб як мощно в скором часі всі дховние чини о том відати могли того тцательны исправляючи книжники вси служб стому благоліпному кнзю Александру Невскому прежде посполитих по указу розислание всяк в протопопії своїй протопопим, до единого собравши, а от священническия печатним при сем би (?) в 1727 году послания також де вси в едино от всіх сщенников

где сут пособираваше, присилали б якнайскорій чрез нарочних розних своїх ездаков с каждого монастыра и протопопий в катедру нашу архиерейскую. А термин присилки всім блишшим Киеву – за неделю, а далшим – за дві, а найдалій к запустам Филипповим под штрафом на протопопию неотпустним за проступку по 20 рублей, кромі катедрального наказания пастырско декляруем.

Дан в катедре нашей Сто-Софійской Киевской 1727 году октября 25 дня.

Више менований архиепископ киевский».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 19 зв. – 20.

Внизу документа намальоване коло, в середині якого написано
«місто печ[ати] архиеп[iscopий] киевской»)

№ 3

1727, листопада 5 (жовтня 25). – Київ. –
Грамота Ванатовича

«Варлаам Ванатович Бжиею млстию православный архиепсп киевский и галицкий, Малия Росии.

Всім обще дховнаго и мирскаго чина началствующим и подначалним людем блгопослушним смирения нашего по Дху Стом [и] Сном, найпаче ж превелебним отцем игуменом, строїтелем, намістником, протопопом, именно вишняго и нижняго града киевским обоїм, триполскому намістнику, мороме[ц]кому и всім градским и по селским презвитером, иж сего 1727 года октоврия 17 дня получили ми из стійшаго правителствующаго синода его императорскаго величества премошние два указы:

О указі и писмах, которие от князя Меншикова или от кого иного партикулярно писанны или отправленны будут, даби не слушат и по оним отнюд не исполнят, о чом и печатние [...].»

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 21)

№ 4

1727 (?). – Київ. – Грамота

київського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, млстию Бжиею православный архиепискп киевский и галицкий и Малия Россії.

Вам, пречестним отцам протопопам ичанскому, прилуцкому, піратинскому, лубенскому, лохвицкому и роменскому; намістником [...].»

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 3 зв.)

№ 5

1729, серпня 28(17). – Київ. – Грамота

київського архієпископа Варлаама Ванатовича.

[«Варлаам Ванатович, Бжиєю млстию православний архієпскп киевский, галицкый и Малия России.

Всім обще, кому о том будет відати належало духовним и мирскаго чина начальникам и подначалним людем, а имянно честним отцем протопопом ичанскому, прилуцкому, пиратинскому, лубенскому, лохвицкому и роменскому] (*початок грамоти Ванатовича вставлено нами орієнтовно, оскільки саме так починаються більшість його збережених грамот.* – Ю. М., І. Т.) и в тіх протопопиях обрїтаюущихся мнстрех мужеских и дівичих мнстрам отцам игуменам и игуменьям при блгословенїї ншим архиерейском извїстно творим, иж сего настоящего 1723 года июля 2 получили мїрност нша пре-мощнїйший его императорскаго величества из стїйшаго правителствующаго синода присланни к нам о розних ділах указы, с которих копии для всенародного везде о промулгованя к вам посилаются: 1. дховних персон под суди свїцкой команди не отдавать и свїцким командиром дховнаго чина людей никаким ділам не токмо пожалованним, но и подтвержденним (?) без відома архиерейскаго, кгда (?) дховних управителей отнюд не брат;

2. В той комерция для пользи казенной купечества било свободно чинено;

3. О панамару судова мнстира мняху (?) (...) * вашому ся (?) винним во отбрании свтих образов, накладов, вїнцов и как вы, отци протопопи, намісники, також ви, отци игумени и строителї всїх мнстирей начальницї и ви его влчства пре-мощнїйших указов копии при нашом архиерейском писании получите, и ви б, вся управителї, зараз оние по церквам своим при всенародно промулговавши и списки себї списавши, отсилали б во означенние мїста без умедления, чтоб дховния члени подленно о том відали и непременно по оному дїйствовали и о получении тих указов в катедру неукоснительно репортовали, пастирско декляруем.

Дан в катедре нашей свто-Софїйской Киевской 1729 году августа 17 дня.

Виш именованный архієпископ киевский рукою власною».

(НБУ. – ІР. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 2)

№ 6

1730, лютого 28(17). – Київ. – Грамота

київського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, млстию Бжиею православний архієпископ киевский, галицкий и Маляя России.

Вам, всечестним отцам протопопам ичанскому, прилуцкому, піратинскому, лубенскому, лохвицкому и роменскому, також честним отцем намісником и всім презвитором відомства нашого, в той стороні обрїтающимся, при Бжиим и нашем архиерейском благословении извїстно творим, иж его влчства императора и самодержца всероссийскаго и свтїйшаго правителствующаго синода прошлаго генвара 14 дня отпущенни сего ж февраля 25 1730 году получили ми в катедру нашу присланный указ, в котором велїнно неприходящих на исповїдь, Свтих Таин не причащающихся извїщавлят, наставят духовним разсужденим по правилам свтих разсуждая, собщая (?) коему ж до во своей епархии о таких неісповїдающихся, непричащающихся всякаго чина людей имение от попов скритники (?) відомства обявить для правежа с них по указу штрафних денег свїтским камендиром без всякаго удержания и как вы, отци протопопи и намісники и презвитерї сей премошнїший его императорского влчства указ получите, зараз по своим црквам распубликовать, чтобы всякаго чина люде відали и невідинием не отговаривалися б, да всяк бы презвитер своего правления на испо[ві]ді ко обїщанию Таин Бжственних приводил, токмо тіх не приводил би, которїї отвержени, отлучени по правилам свтих за свое рішение не хотящих исповїдоватися и причащатися, так Бжественних увїщеват и наставлят, а по уцании и настановлении не приходящих на исповїдь, Свтих Таин не причащающихся, записоват, не утаиват, каким и лихоимания ради не подлежат, гнїва Бжия ради и неблгословения нашего на сини ослушания и тако за руками своими к нам записки в кафедру сего ж поста немедленно пред наступующие пости непременно по указу всякаго году неісповїдовавшихся и непричащающихся, именно кто такой будет противник, прописат в записках своих, которие отци протопопи, свцеников своих відомства собравши, в катедру нашу прислать без отлагателства, пастирско повелїваем.

Дан с катедри нашей свто-Софїйской Киевской архієпископїи 1730 году февраля 17 дня.

Вишше именованый архієпископ киевский рукою власною».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 12–12 зв.)

№ 7

**1730, після 10 березня. – Київ. – Грамота
київського архієпископа Варлаама Ванатовича**

«Варлаам Ванатович, Бжиею млстию православний архієпскп киевский, галицкый и Малия Россіи.

Вам, честним отцам протопопом ичанскому, прилуцкому, піратинскому, дубенскому, лохвицкому, и роменскому, намісником, презвитером, всечестним отцам игуменам и строителям монастырей мужских и дівичих в той стороні обрїтающимся при Бжи(м) и нашем архиерейском блгословеніи извісно творим, иж сего 173(!) году марта 10 дня получили ми в катедрі нашой ея императорскаго влчества самодержици всероссийской и свтїйшаго правителствующаго синода два указы, в которых повелївают на манїфести о кончині блженнїя и вїчнодостойнїя памяти императорскаго влчества и о избранїи на престол російский ея влчества гсдрині црвнї Анні Ивановнї в верховном тайном совїті при сенаті учиненни, роспубликовать и во всех (?) как градских уезних црквах, так и в монастырах при повседневних священнослужениях его влчества блженнїя и вїчнодостойнїя памяти блгочестївїйшаго гсдря нашего Петра Второго, императора и самодержца всероссийского, поминат о полученїи в каждом мїсте указу в цілом году и впред обикновенно поминовение творит по церковному чиноположенію и о многолітном ея влчества блгочестївїйшїя самодержавнїйшїя вкїя гсдрнї императрици Анні Ивановнї здравии и о вся влчества фамилї(ї) Гсда Бга молити и в церквам возносити; титули писат так как блженнїя и вїчнодостойнїя памяти императрици Екатеринї Алексїевнї было. И как ви, отци всечестнии игумени, також честнии отци протопопи и презвитери в спсении нашем обрїтающїеся сии указы и манїфести при нашем архиерейском блгословенїи получите, и ви б всяк себї ископїевав обикновения во означеннїя мїста отсылали и по силі тїх монаршїих указов непремїнно без всякого упущенїя дїйствително иправаялися, о полученїи и о исполненїи в катедру неукоснително респонсовати б, пастирско повелїваем.

Дан в катедрі нашой свто-Софїйской киевской 1723(!) года марта __ дня.

Виш менований архієпскп киевский рукою власною».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 14зв. –15 зв.)

№ 8

**1730, березня 11(лютого 27). – Київ. – Грамота
київського архієпископа Варлаама Ванатовича**

«Варлаам Ванатович, Бжиею млстию православ[ний] архієпскп киевский и галицкый и Малия Россіи.

Всім вобщє, так дховного, як и мирского чина людем началст-
вующим и подначалним блгопослушним восточной церкви
свтой, сию кафолическую віру ціло и непорочно соблюдающим,
заповіди Гспдя, предания апстол свтих и правило бглюбивих отц
седми Селенских собор утверждении неліниво хранящи, Бжия и
нашого архиерейского блгословения желающе, извістно творим,
иже прошедшаго 729 года апріля 19 дня получил смиренный его
императорского влчства указ из свтійшаго правительствующаго
синода о Ивану Величковскому, хорунжому ніжинскому, и того ж
году 2 о Ивану Василиевичу Дудченку, полку Ніжинского значко-
вому товарищу, прислание указа, которие распубликование для
лучшаго извістія общенароднаго ради побуждения прелюбодіев
ко показанию законное явно грішние могла сердцем сокрушитис
явственное прийти жаліние: имен[но] Иван Величковский само-
властно волею своею отринувши свою первую жену Зарудцковну,
другую к прелюбодійному своему житию принял Новицковму;
Иван Дудченко четвертим браком сопряжен самоволно, которий
брак до конца отвержен книга корением (?) свидителствует, на что
як она (!), так и жена их, от входа црковнаго и протчиих церков-
них обрядов по правилам свтих отц зоста улеченни, понеже оние
грішники црковное служение ни во что же пренебрегая до тих
прелюбодійств в нераскаянии и упрямъстві и злобі и явно грі-
шит безбоязненно и безстудно валяются и потому мощно відат,
что церкви світи рутатели и насміятели Таинств Свтих не опасу-
ются гніва ради Бжия на сини противления грядущаго, знать не
чают комуждо воздати по ділом члвческим, не боятся неумирна-
го Страшнаго Суда и муки вічної, без опасання прелюбодійной
им явно грішно брідут, брідут влекущей во пагубу пекелную,
то им пастир, подражая правилом свтих и оние облобизающе,
приемлет и держит, свтих апстол и седми Селенских соборов, к
сим же и повімитних (?) и еще же свтих отц наших от Единого
Свтаго Дха озаренна бувше, повеліша еще на ползу, иже прокля-
тию предаша и ми проклинаем, их же извержению ими изверга-
ет; подобает правила свтиє во всем исполнити, исполняя наша
мирность тия его императорского влчства премоцнїйшие указы
дїйствителния из свтійшаго правительствующаго синода повелі-
нію повинуюся, вищереченим такових рутателей Церкви свтой
восточной и ея Свтих Таин пренебрегателями, противников пра-
вил свтих отц, посміятелей дховного наказания испокориввих (?)
злбних синов чуждих, властію нам от Бга данною, Отца и Сна и
Свтаго Дха совершаем проклятия, анафема предаем, яко герети-
ков и непокорников от православного всего сочинения и стада от

Цркви Бжия отсікая, дондеже вразумятся и возвратятся во правду покаянием, а пребудут во упрямъстві своем, до скончания своего да будут и по смерти отлученни и часть их дщи с нуждою к предателем, распеншим Ха жидов со Арием и протчиими проклятыми геретиками желіза, камене, древесна да раздрюшатся и они да будут нераздрюшенни и нерастліинни яко тимъпан во віки віков. Аминь. Да согласующим им спомогающій упрямъством, злобою и непокорением и закривающии таковое их, да приймут наказание и да грядет на них гнів Бжий, апостол, бо свги повіщеваает становить, ниже ясти и правила апстол свтых в главі первой и 2 кнзі кормъчий глаголют со отлучением молятся да будет отлучен и со изверженным молятся да будет извержен. Сие наше пастирское писание ископиевав, во означенние міста по обикновению отсылать во всей епархии нашей Киевской по мнстирам, по градским мнстрам и по сілским црквам в воскресния и празднича дни для общенароднаго извѣстивя прочитовати и вам, всечестним отцам игуменам, строителям и честным отцам протопопам, так и намісникам и презвиторам всім,

Дан с катедрі нашей свто-Софійской Киевской архиепископії 1730 году февраля 27 дня.

Вишше именованый архиепископ киевский рукою власною».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 12 зв. –13 зв.

Внизу документа написано «копія»)

№ 9

1730, березня 28(17). – Київ. – Грамота

київського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, Бжиею млстію православний архиепископ киевский, галицкій и Малия России.

Вам, честным отцам протопопом ичанскому, прилуцкому, пиратинскому, лохвицкому, лубенскому и роменському, також пречестным отцам игуменам, намісникам и строителям и всім, в той стороні обрїтающимся дховним лицам при Бжиим и нашем архиерейском блгословении извѣствуем, иж ннішнего 1730 году марта 14 дня получили мы, маніфести клятвенные обїщания печатние з високо правителствующаго сената указ ея императорскаго влчества самодержици всероссийской и з свтїйшаго правителствующаго синода марта 5 дня под номером 270-м отпущение, в котором повеленно ея императорскаго влчества самодержици всероссийския Анни Ивановни как самодержавной истинной государині своей верности присягат и как вы, отцы протопопи, намісники, також отци игумени и строители от

нашого нарочного з катедри киевской посланого законника честного отца Никифора получите ея императорского влчества из святїйшаго правительствующаго синода указ, манифести и присяги при нашом писании и ви ж всяк наискорей протопопов собрав, всіх священников в соборную црковь и всяк игумен всю братию во своем мнстири без всякой утайки и приговоров у вірности ея императорского влчества при нашом приводе, а по учиненной присяги всяк отцу игумену на тіх печатних клятвенних обіцаннях свое имя, отчество и прозвание и чини порядочно написовали б и братия вся иеромонахи, диякони и монахи свои имена, отчество и прозвание порядочно написовали б всяк и ви б всяк протопоп, намісник и презвитере всі, також свои имена и прозвание на оних присягах руками своими закрепили и скоро закрпивши оние, зараз нашему посланому з роспискоюдо рук отдавали б, а нам посланный законник сразу от вас определено посланця в катедру немедленно тіх закрїпление присяги присилаа би. Если ж би кто от вас от подчиненных вам похотїл нескоро сие повелїние исполнити или от присяги отрицалися, таковий противний без всякой поблажки штрафован будет и на тілі жестоко наказан и в свтїйший правительствующий синод отослан будет, пастирско декляруем.

Дан в катедри ншей архиепской киевской 1730 году.

Виш менований архиепскп киевский рукою власною».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 6–7)

№ 10

1730, березня 31 (20). – Київ. – Грамота київського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, Бжиею млстїю православ(ний) архиепскп киевский и галицкий и Маляя России.

Вам, честним отцам протопопам, именно: ичанскому, прилуцкому, піратинскому, лубенскому, лохвицкому, и роменскому, и намісником, и презвитерам, и всякаго чина дховнаго людем Бжия и нашего архиерейского блгословения препосилая, извіствуем, иж сего 1730 году марта 19 получили ми печатние ея императорскаго влчества самодержици всероссийской, с правительствующаго сената отпущение, указы, в котором (!) объявлено, что ея императорскаго влчества верховной тайний совїт и високий сенат отставили для правления предїлали (!) правительствующий сенат да при тіх печатних указов (!) два рукописние ея императорскаго влчества самодержица всероссийская из свтїйшаго правительствующаго синода, един под нуме-

ром 324-м о состоявшемся правительствующем сенаті, а другой под номером 380-м отправления указы содержали о возношении священнослужений в начале именный ея императорского влчества и благовірния гсдрні црци Евдокиї Феодоровни, а потом благовірних гсдрин цесаревен и цревен, для того, что и наперед сего фамілією императорскою воспоминали прежде тїх, кто по крове близки били и как ви, отци протопопи, намісники и презвитері, також всечестнии отци игумени, получите сей указ по присутствии нашом архиерейском, зараз с оних копії сняв, по обикновению во означенние міста отсилат и при всенародном собраніи распубликоват о том в епархії відомства нашего всі дховнии и чинили непременно по тїм ея императорского влчества указом и о получении оних немедленно в катедру респонсоват, пастирско повеліваем.

Дан з катедри киевской свто-Софійской премудрости Бжия 1730 году марта 20.

Виш именованый архиепскоп киевский рукою власною».

(НБУ. – IP. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 16 зв.)

№ 11

1730, травня 26(15). – Київ. – Грамота київського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, Бжиею млстию православний архиепископ киевский, галицкий и Маляя России.

Вам, пречестним отцам игуменам, намісникам и строителям, за Дніпром обрїтающихся, також честним отцам протопопам, а именно: ичанскому, прилуцькому, пиратинскому, дубенскому, лохвицкому и роменскому Бжие архиерейское благословение препославше, объявляем, иж получили мы се[го] 1730 г[о] года мая 7 дня два указы ея императорского влчества. В одном указе объявлено о винах и преступлении, противних поступках кнзь Алексія Долгорукого и сина его кнзя Ивана и братіи его, кнзя Алексієвих родних, також и кнзь Василия, кнзь Лукяна сина Долгорукова ж. И там в указі еден печатный лист. В другом указі о неиманіи и нішнего 1730 году подушевних о митриве (?) днег малской (?) треті со всіх тїх, которие в подушевний оклад положенни и в плакаті об них изображенно. И как пречестний вы отци игумени, намісники и строители, пречестний отци протопопи сей указ при нашем архиерейском писаніи получите, зараз ископіевав оний, во означенние міста отсилали би без укосніния, чтоб о том всі в епархії нашой відали, пастирско деклярум.

Дан з катедри нашей свто-Софійской архієпископії Киевской 1730 года мая 15.

Вишше именованный архієпископ киевский рукою власною». (НБУ. – ІР. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 9 зв.–10)

№ 12

1730, червня 20(9). – Київ. – Грамота київського архієпископа Варлаама Ванатовича

«Варлаам Ванатович, млстию Бжиею православний архієпископ киевский, галицкий и Малия России.

Вам, пречестным отцам игуменам, намісникам и строителям монастырей задніпранских, також и честным отцам протопопам, а именно: ичанскому, прилуцкому, пиратинскому, лубенскому, лохвицкому и роменскому; намісником, презвитерам и всякого дховнаго чина людем Бжия и нашего архієрейского блгословения препославши, обявляем, иж сего 1730 году мая 28 получили указ и манифест ея императорского вличества Анни Ивановни, самодержици всероссийския, из свтійшаго правительствующаго синода, в которых повеленно, чтоб всяких чинов люди о ділах своих и о прочих обидах били челом и челобитные подавали в определенних судах, а ея императорскому вличеству самой ні о каких ділах принадлежащих до розправи, отнюдь би челобитен подават не дерзали и как ви, отци игумени и намісники и строители, також отци протопопи, намісники и всі презвитерски указы при нашем архієрейском писанії получите, зараз всяк себї ископїевав, в означение міста по тракту отсилали би и по силі тіх монарших указов непременно бы діствовали и о получении же оних в катедру без всякаго отлагательства репортовали би, пастирско приказуем.

Дан с катедри нашей свто-Софійской Киевской 1730 года июня 9 дня.

Вишше именованный архієпископ киевский рукою власною». (НБУ. – ІР. – Ф. XIV. – № 5201. – Арк. 11 зв.)

Додатки:

№ 1

1726, лютого 28 (17). – Донесення Луки, ігумена Петропавлівського глухівського монастиря до київського митрополита Варлаама Ванатовича

«Ясне в Бгу преосщенному великому гспну кир Варлааму, архієппу киевскому, галицкому и Малия России,

Доношение

Сего 1726 года февраля 17 мнстря нашего Петропавловского глуховского диакон Иосиф, починивши злу и диаволу стому

многие противности, а обители стой, будучим ему полатным игуменским келійником, превеликие шкоды и злоубійста, збіжал с под секвестру и оный диакон по премному нашему старанию и кошту немалому изнайшолся во мнстрі Чонском (*неподалік Гомеля. – Ю. М., І. Т.*), которого то мнстря намісник, зовомый Кирил Иерусалимита, ставши в противности духованому регламенту и его императорского величества блаженныя и вічнодостойния памяти, також и ея императорского величества в нынішнем году виданном указом, принял того диакона во мнстр свой, а когда мы ис пашпортом нашим послали взискивати помянутого диакона, и он, намісник, поругавши наших посланных и нас по премному, и диакона не отдавши, отписал к нам: то я, мовит, его принял и вы не зволте о том трудится больше. З которого то его листу копию знявши, видіти пресвщенству вшему отсилаем, потом повторнеувіщеваючи и просячи его намісника, написавши лист и в нем многия починившиися диаконом мнстреві ншему бідствия и егокрадежем шкоды, послали и в том он, намісник прошение наше презрїл и диакона заховавши, будто его по первом наших посланных отезди з мнстря вислал и такой о том к нам лист и тепер отписал. В том может не без вины быт ему, а и всім не без удивления, нам искаючим и шкодуючим по пашпорту его не отдал, да и в том росписался, що его принял, а в листу повторнем пишет, що з монастыря уже вислал о сем мы доносячи, просим вшего пресощенства и як в том будет блгоизволение дабы наша шкода немалая мнстирская награждена била и дякон бы ко оправданию в мнстир или хочай в консистор был бы поставлен его би наместника жалиючи дабы не пропал. Листом своїм пастерским увідати или уже о том в стішей правителствующий синод на его указов противника без жаління восхоцете написати.

Доносим о том Петропавловского глуховского мнстря игумен иеромонах Лука, со все смиренным прошением.

К сему доношению я, иеромонах Варлаам, намісник руку приложил.

Иеромонах Иннокентий, уставник руку приложил.

Иеромонах Симон, казначей руку приложил.

Иеромонах Мелетий.

Иеромонах Петр дховник иеромонах Феофилакт, економ».

(НБУ. – ІР. – Ф. XIII. – № 6267.

На звороті написано: «От игумена глуховского о диакону Иосифу біглом подано 1726 року мая 22»)